

mutatott módon való betartása hanyagságra, felelőtlenségre, de főleg a jó szándék hiányára utal, mert nehéz elképzelni, hogy a Bánság közepén ne lehetett volna egy megfelelő fordítót felkutatni.” Másfelől vannak olyan extrém vélemények is, amelyek szerint ugyancsak anakronizmusnak és szükségtelen lojalitásnak minősül (netán gyanús tendenciákat is rejt) a szerzőnek az a jóhiszemű törekvése, hogy a magyarral érintkező népek nyelvében is kimutassa a nemzeti nyelvű orvosi nomenklatúra kifejlődésének hasonló folyamatát. Mindennek persze aligha lehet köze Gubás Jenő munkájának értékeléséhez. Mégis, föl kell ezt is jegyeznünk egy eljövendő, talán szerencsésebb nemzedék okulására, afféle helyzetjelentésként korunk egy antihumánus, képtelenségnek látszó, mégis sajnálatosan valós jelenségéről, erkölcsi világunk egy súlyos eltévelyedéséről – az emberi nyelv megalázásáról: alárendeltségéről az efemer politikai szempontoknak.

SZELI István

MEGSZENTELT TÉR ÉS IDŐ

Bartha Elek: *Vallásökológia. Szakrális ökoszisztémák szerveződése és működése a népi vallásosságban.* Ethnica Kiadás, Debrecen, 1992

Az ember és környezetének kapcsolata több tudomány hatáskörébe tartozó interdiszciplináris kutatási terület. Ezek közé soroljuk a kulturális ökológiát is, melynek egyik szakterülete a vallás kutatása. Feladata a környezeti meghatározottság nyomainak számbavétele, elemzése. Könyvében Bartha Elek elmondja, hogy az ilyen irányú kutatási próbálkozások a XVIII. század utolsó éveiben kezdődtek – tehát nem is annyira új tudományzacról van szó –, melyek „a tér-vallás, környezet-vallás hatásfolyamat felismerésének egyirányú szemléletmódjától az újabb vallásökológiai vagy komplex vallásföldrajzi vizsgálatokig” tág horizontú megfigyeléseket eredményeztek. A vallásökológia tehát azokat a vallási megnyilvánulásokat vizsgálja, melyekben döntő szerepe van a vallási rendszernek és a természeti környezetnek. Azonban az ember által formált környezetnek is hatása van a vallási jelenségekre, sőt „ide tartozik az ideológiai környezet. . . , valamint a szociális-kulturális környezet” is, természetesen az idő szegmentumait sem tévesztve szem elől.

Bartha könyve a népi vallásosság ökológiai jelenségeivel foglalkozik a környezetünkben ma is jelen lévő vallásgyakorlási modelleket véve alapul.

A megszentelt tér című fejezetben „a népi vallásosságot mint térbeli jelenséget és mint térbeli környezetével összhangban lévő rendszert” mutatja be. Szól a vallásos helynevekről, azok egyháztörténeti, vallástörténeti jelentőségéről; a szentek kultuszának elterjedtségét mutató vonatkozásokról, főleg a patrocniumok (védőszentek) kapcsán; a kegyhelyek tájformáló, környezetalakító szerepéről. A szakrális táj fogalma szerint „magában foglalja az ember környezetének mindazon tárgyi, dologi elemeit, amelyek valamilyen vallásos tartalommal rendelkeznek számára, vallásosságának gyakorlására készítetik, vagy pusztán emlékezetébe idézik a vallást”.

A megszentelt idővel kapcsolatos megfigyelései között a hétköznapi és ünnepi vallásos tevékenységek jellemzői szerepelnek, ahol a liturgia és az egyházi év a kiindulási alap. Az időbeli tagolódás egységei a nap (pl. a reggeli, déli, esti harangszó), a hét (pl. a vasárnap, aminek időbeosztása a vallásgyakorlás helyi szokásaitól függ), a hónap (pl. az első péntek-

ki nagy kilenced, az újhold vasárnapi szentségimádás, a rózsafüzérek titokváltása). Az emberi élet szakrális időstruktúrájának vizsgálatakor megfigyelhető, hogy a keresztesítés, az elsőáldozás, a konfirmálás, a bérmálás, az esküvő időpontjai is meghatározottak, valamilyen naphoz, ünnephez kötődnek.

Bartha Elek könyvének számunkra legérdekesebb része a Székelykeve vallásgyakorlásának időbeli szerkezetét vizsgáló külön alfejezet, hiszen szűkebb pátriánk, a Vajdaság egy katolikus falvának népi vallásosságát ilyen szemszögből még senki sem tanulmányozta. E tanulmányban megismerjük a székelykevei hétköznapi misék látogatóit, a májusi és októberi ájtatosságokat, a csütörtöki óramákat, az első pénteki áldozást, a lourdes-i ájtatosságot, a vasárnapi templomlátogatást, a rózsafüzéreket, az egyházi ünnepeket, a Sarlós Boldogasszony napjának ünnepléséhez fűződő hagyományt, a Szent István-napi búcsút, a halottak napján történő megemlékezést, a székelykeveiek búcsújárási szokásait, az egyéni vallásgyakorlási formákat, az imádkozási egyéni szokásokat, a bőjtöket, a kilencedeket, Szent Antal székelykevei tiszteletét, a nyomtatott egyházi kiadványok szerepét a falu vallási életében. Már ez a tanulmány maga is megérdemli, hogy Bartha Elek könyve ne maradjon észrevétlen a vajdasági magyar néprajzkutatók, illetve az olvasók előtt.

A könyvet záró irodalomjegyzék pedig az idevonatkozó forrásmunkák alapos tárháza.

SILLING István

S Z Í N H Á Z

SZÍNHÁZI NAPLÓ

Kisvárdai leporelló – Ötödízben rendezték meg az idén Kisvárdán a *Határon túli magyar színházak fesztiválját*. Kisvárdá? Talán húszszernyi lakosú város Magyarország északkeleti csücskében, ahonnan a vonat sem futhat más irányba csak a nagy keleti síkságra. Kinek kell színház itt a peremen, s ki megy oda előadást tartani? A hely- és környékbelieknek kell a színház. S a határon túli magyar színházak sokkal messzebbre is elmennének, ha érzik a feléjük forduló figyelmet. Volt is versenyelőadás Marosvásárhelyről, Szatmárnémetiből, Sepsiszentgyörgyről, Temesvárról, Nagyváradról, Komáromból, Kassáról, Beregszászról, Újvidékről, sőt Torontóból is. Igaz, nem volt Szabadkáról, nyilván mert már csak nevében magyar az ottani színház, s talán nincs is előadásuk, amivel magyar színházként felléphetnének. S nem volt előadás Kolozsvárról sem, mert – úgy mondják – ez a színház arisztokratikusan távol tartja magát, amin feltehetőleg kevésbé saját színvonaluk túlbecsülését kell érteni, sokkal inkább tiltakozásuk jelét kell(ene) látni, hogy a „határon belül” a kisvárdai rendezvény nem kap kellő figyelmet, ami a szakma – kritika, rendezők, színészek, dramaturgok, igazgatók – teljes távolmaradását tapasztalva, valóban igaz. Nagyszerű elképzelés fesztiválra összegyűjteni a nem magyarországi magyar színházakat, ugyanakkor a szakmai érdektelenség következtében valóban gettófesztiválra emlékeztet a kisvárdai rendezvény, természetesen semmiképpen sem a kisvárdaiak hibájából.

Egy színházi fesztivált szerencsére legkevésbé sem az iránta megnyilvánuló érdeklődés minősíti, hanem a közönség elé kerülő előadások színvonala. A kisvárdai közönség, amely előadásoként pótszékes házat csinált, néhány valóban jó, színvonalas előadásnak tapsol-